

na příště (5., resp. 6. 11.)

- **četba:**
 - kap. **Genese literárních děl a jejich vztah k historické skutečnosti** ze stati **Felixe Vodičky** Literární historie. Její problémy a úkoly. In: Bohuslav Havránek– Jan Mukařovský (eds.): *Čtení o jazyce a poesii*. Praha, Družstevní práce 1942, s. 344–370
 - k textu Genese... části / dílčí GARANCE
 - prameny díla (s. 359–368) Anna Hrnčárková
 - vztah díla ke skutečnosti (s. 368–370) Karolína Jauernigová
 - kap. **Dějiny ohlasu literárních děl** ze stati **Felixe Vodičky** Literární historie. Její problémy a úkoly. In: Bohuslav Havránek– Jan Mukařovský (eds.): *Čtení o jazyce a poesii*. Praha, Družstevní práce 1942, s. 371–384 (moodle; elektronická knihovna)
 - **Felix Vodička: Literárně historické studium ohlasu literárních děl (Problematika ohlasu Nerudova díla)**. *Slovo a slovesnost* 7, 1941, č. 3, s. 113–132 (<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=402>), také (pod titulem *Problematika ohlasu Nerudova díla*) in týž: *Struktura vývoje*. Praha, Dauphin 1998, s. 283–321 (elektronická knihovna)
- **edice** ... do neděle 4. 11. – pokud možno – další přepisy už včetně záhlaví a naznačených míst pro vysvětlování – pokus o vysvětlivky
- **najít příklad jiné existující kritické edice, krátce představit ostatním (* možná vodítka: hesla v LČL, Editor a text /→ sl. 13/)**

Seminář č. 4 29. 10. 2018

• Program

- opakování – kap. Východisko a předmět literární historie (Vodička)
 - bibliografický úkol (Weiner)
 - rozprava k textům
 - kap. **Vývoj literární struktury** ze stati **Felixe Vodičky** Literární historie. Její problémy a úkoly. In: Bohuslav Havránek– Jan Mukařovský (eds.): *Čtení o jazyce a poesii*. Praha, Družstevní práce 1942, s. 344–355
 - **Jan Mukařovský: Protichůdci. Několik poznámek o vztahu Erbenova básnického díla k Máchovu.** *Slovo a slovesnost* 2, 1936, č. 1, s. 33–43 (sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=124), též in týž: *Studie z poetiky*, eds. Hana Mukařovská a Rudolf Havel. Praha, Odeon 1982, s. 581–954, rovněž in týž: *Studie II*, eds. Miroslav Červenka a Milan Jankovič. Brno, Host 2001, s. 284–299 (je v elektronické knihovně ÚČLaK FF UK)
 - **Genese literárních děl a jejich vztah k historické skutečnosti** ze stati **Felixe Vodičky** Literární historie. Její problémy a úkoly. In: Bohuslav Havránek– Jan Mukařovský (eds.): *Čtení o jazyce a poesii*. Praha, Družstevní práce 1942, s. 344–370
 - k textu **Genese... části / dílčí GARANCE – VIZ DOCHÁZKU!**
 - historie textu (tj. 358–359) **Natálie Doležalová**
 - prameny díla (s. 359–368) **Anna Hrnčárková**
 - vztah díla ke skutečnosti (s. 368–370) **Karolína Jauernigová**
 - * **Karel Janský: Vydavatelské poznámky**, [GARANCE – VIZ DOCHÁZKU!](#) **Anna Jíchová**
in Karel Hynek Mácha: *Básně a dramatické zlomky*, ed. K. Janský. Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění 1961 (Spisy Karla Hynka Máchy, sv. 1), s. 327–473
(www.ucl.cas.cz/edicee/images/data/soubory/Macha/KHM1/13-Vydavatelске_poznamky.pdf;
celé: www.ucl.cas.cz/edicee/soubory-del/spisy-karla-hynka-machy/145-basne-a-dramaticke-zlomky)
- k pojmu „souborného vydání“, „kritické edice“ – další příklady
 - ediční úkol

Seminář č. 4 30. 10. 2018

• Program

• rozprava k textům

- kap. **Východisko a předmět literární historie** ze stati **Felixe Vodičky** Literární historie. Její problémy a úkoly
- **bibliografický úkol (Weiner)**
- kap. **Vývoj literární struktury** ze stati **Felixe Vodičky** Literární historie. Její problémy a úkoly. In: Bohuslav Havránek– Jan Mukařovský (eds.): *Čtení o jazyce a poesii*. Praha, Družstevní práce 1942, s. 344–355
- **Jan Mukařovský: Protichůdci. Několik poznámek o vztahu Erbenova básnického díla k Máchovu.** *Slovo a slovesnost* 2, 1936, č. 1, s. 33–43 (sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=124), též in týž: *Studie z poetiky*, eds. Hana Mukařovská a Rudolf Havel. Praha, Odeon 1982, s. 581–954, rovněž in týž: *Studie II*, eds. Miroslav Červenka a Milan Jankovič. Brno, Host 2001, s. 284–299 (je v elektronické knihovně ÚČLaK FF UK)
- **Genese literárních děl a jejich vztah k historické skutečnosti** ze stati **Felixe Vodičky** Literární historie. Její problémy a úkoly. In: Bohuslav Havránek– Jan Mukařovský (eds.): *Čtení o jazyce a poesii*. Praha, Družstevní práce 1942, s. 344–370
 - k textu *Genese... části / dílčí GARANCE – VIZ DOCHÁZKU!*
 - historie textu (tj. 358–359) **Barbora Hajžinová**
 - prameny díla (s. 359–368) **Štěpán Hamajda**
 - vztah díla ke skutečnosti (s. 368–370) **Barbora Linhartová**

*

Karel Janský: Vydavatelské poznámky, [GARANCE – VIZ DOCHÁZKU!](#) **Apolena Marková**

in Karel Hynek Mácha: *Básně a dramatické zlomky*, ed. K. Janský. Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění 1961 (Spisy Karla Hynka Máchy, sv. 1), s. 327–473

(www.ucl.cas.cz/edicee/images/data/soubory/Macha/KHM1/13-Vydavatelске_poznamky.pdf;

celé: www.ucl.cas.cz/edicee/soubory-del/spisy-karla-hynka-machy/145-basne-a-dramaticke-zlomky)

- k pojmu „souborného vydání“, „kritické edice“ – další příklady
- ediční úkol

vztah „literární historie“ a „poetiky“

Slovesná díla s estetickou funkcí jsou předmětem i obecné vědy o umění slovesném, t. zv. *poetiky*, která je opět součástí estetiky. Mezi poetikou (literární teorií) a literární historií je obdobný vztah jako mezi obecnou historií a sociologií, jde o dvojí směr studia téhož předmětu poznání. Obě – poetiku i lit. historii – označujeme souhrnně jako *literární vědu* (*nauku o literatuře, vědu o slovesnosti*). Zatím co cílem poetiky jsou noetická zkoumání podstaty literárních děl, obecná charakteristika literární struktury, výčet jejích složek, otázka možných prostředků využití literárního materiálu, evidence uměleckých postupů, typologie organizací literárních struktur a obecné poznatky o vztahu díla jako znaku k básníkovi i k společnosti, literární historie zkoumá konkrétní literární díla v jejich začlenění do historických skutečností literárních. Literární teorii mimo to přísluší metodologické otázky literární vědy. Je pro vědu o literatuře jen s prospěchem, jestliže si obě vědecké discipliny vyměňují své poznatky. Literární theoretik se může z konkrétního materiálu poučit o obecných vlastnostech literárních děl, respektive jimi doplňovat a korigovat své poznání, literárnímu historikovi naopak znalost metodologie a poznatků teorie umožní zpětně položit si otázky tak, aby směřovaly k vystižení podstaty zkoumaných jevů. Jsou případy,

trojice úkolů

díla v souvislosti s historickými skutečnostmi.

I. První soubor úkolů bude určován objektivní existencí literárních děl, která vytvářejí historickou řadu, v níž můžeme sledovat proměny organizací literárních tvarů, jinými slovy sledovat vývoj literární struktury. Nepřihlížíme zde k souvislostem, jež vyplývají z toho, že dílo je výsledkem jisté práce autorovy, ani k souvislostem, vyplývajícím z toho, že se dílo stává předmětem estetického vnímání, jde nám zde jen o pohyb literární struktury a o charakteristiku literárních děl s hlediska imanentního vývoje literárního.

II. Druhý soubor úkolů vyplývá ze snahy sledovat genesi díla, sledovat napětí mezi básníkovým literárním úsilím a současnou literární strukturou, zkoumat zásah mimoliterárních tendencí do literárního vývoje. Jelikož dílo je esteticky zaměřeným znakem vzhledem ke skutečnosti, snažíme se osvětlit a rekonstruovat vztahy mezi dílem a historickou skutečností, básníkem a společností.

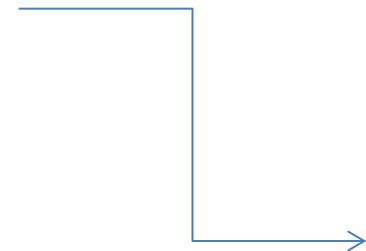
III. Třetí soubor úkolů je určován skutečností, že literární díla jsou esteticky vnímána obecněstvem na pozadí jistých literárních zvyklostí (literární normy), takže podoba a interpretace estetického znaku se takto proměňuje. Máme možnost sledovat i proměny literárních hodnot a životnost literárních děl.

Literární historie pracuje s bohatým materiálem, jehož prozkoumání, vydání, zpřístupnění předpokládá dobrou *organisaci služby archivní, knihovní, bibliografické, ediční, encyklopedické* atd. Poněvadž na této službě je závislá přesnost literárně historického zkoumání, věnuje literární historie odedávna v souhlase s filologií této stránce přípravy materiálu svou pozornost. I když výzkum faktů není jediným cílem literárně historického zkoumání, je přece jen znalost faktů východiskem dalšího poznání. Literární historikové v době pozitivismu často a právem tvrdili, že bez znalosti faktů se nelze odvážiti jakýchkoliv obecných soudů, je však zapotřebí, aby vyhledávání a výběr faktů se řídil úkoly literární

historie a aby byla napřed věnována pozornost faktům, jež pro literárně historické poznání mají důležitost rozhodující. Stejně i bibliografické a ediční práce mají býti určovány potřebami a obecnými úkoly literární historie.

Felix Vodička, s. 342–343

BIBLIOGRAFIE

bibliografie

- **literatura primární – RICHARD WEINER
v roce 1911**
- **literatura sekundární – BOHUMIL
DOLEŽAL o Richardu Weinerovi –
vzkoušet další databáze Ústavu pro
českou literaturu**

bibliografie

- **literatura primární – RICHARD WEINER v roce 1911**

Z Paříže. Lidové noviny 19, 1911, č. 211, 2. 8., s. 1–2 (podepsáno R. W. K.)
Básně [Zahrádko, zahrádko bledá; Před polednem]. Novina 4, 1910/1911, [č. 20, 25. 8. 1911], s. 624 (podepsáno Richard Weiner)

* pořadí -

<http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/soubory/FXS/KP8/pv.pdf>

Z Paříže. Lidové noviny 19, 1911, č. 211, 2. 8., s. 1–2 (fejeton, podepsáno R. W. K.)
Básně [Zahrádko, zahrádko bledá; Před polednem]. Novina 4, 1910/1911, [č. 20, 25. 8. 1911], s. 624 (dvě básně, podepsáno Richard Weiner)

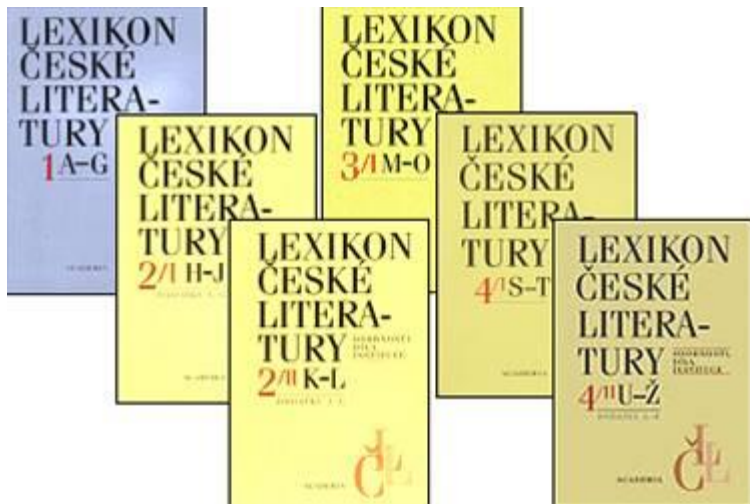
anotace

literatura sekundární – BOHUMIL DOLEŽAL o Richardu Weinerovi – vyzkoušet další databáze Ústavu pro českou literaturu

Doležal, Bohumil: „Mrtví ptáci“. Pokus o interpretaci pěti variant básně Richarda Weinera. Tvář 3, 1968, č. 1, s. 19–24

* Chalupecký, Jindřich: Zasláno. Tvář 4, 1969, č. 1, s. 15 – s odpovědí (bd.) B. Doležala
Doležal, Bohumil: Andělé noci. Poznámky k interpretaci první varianty Weinerova cyklu Mrtví ptáci. Tvář 4, 1969, č. 2, s. 40–45

- další možnosti, jak se dobrat soupisů primární / sekundární literatury

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.
Institute of Czech Literature of the CAS

Hlavní strana O ústavu Pracovníci Oddělení Kontakt Kariéra Pro novináře Strategie AV21

Home » Česká literární bibliografie

Česká literární bibliografie

Bibliografická databáze ÚČL svými parametry (chronologické pokrytí 1770–současnost, cca 1500 zpracovaných titulů, přes 2 miliony záznamů) představují nejrozsáhlejší oborovou bibliografii v ČR a zároveň největší analytickou bibliografii národní literatury minimálně ve středoevropském měřítku. Jejich svazek prošel v průběhu roku 2014 úspěšně hodnocením ze strany MŠMT ČR a s platností od roku 2016 byl pod názvem *Česká literární bibliografie* (ČLB) zařazen na tzv. Cestovní mapu velkých infrastruktur ČR pro výzkum a vývoj. Jádrem činnosti ČLB je zpracování, systematické vyřezávání a další kontinuální rozvoj bibliografických, biografických a pomocných databází ÚČL.

Ve své základní činnosti se pracovníci ÚČL věnují vývoji softwarových nástrojů. Veškeré zdroje ČLB jsou bez jakéhokoli omezení k dispozici kdykoli online a jsou pravidelně v reálném čase aktualizovány. Pracovníci ÚČL jsou pak zájemcům k dispozici k **případným konzultacím** a výsledky činnosti infrastruktury jsou pravidelně prezentovány laické i odborné veřejnosti.

Statistiky návštěvnosti jednotlivých databází *Česká literární bibliografie* ukazují, že roční využití infrastruktury přesahuje 55 000 návštěv (údaj za rok 2013) a dále se zvyšuje. V průměru cca 20 % uživatelů databází ČLB přitom tvoří badatelé ze zahraničí, zhruba 50 % představují vysokoškolská studenta, 25 % výzkumní pracovníci, zbytek mediální profesionálové a kulturní veřejnost. **Vstupem do každé z databází se uživatel zavazuje** odkázat na ně v každé publikaci, kvalifikační, doktorské nebo habilitační práci, a to následující doporučenou formou:

„Při vzniku práce byly využity zdroje výzkumné infrastruktury Česká literární bibliografie (<http://clb.ucl.cas.cz>).“

Citace se uvádí na vhodném místě: v případě studií v první poznámce pod čarou nebo vysvětlivce, za textem apod.; v případě knižních publikací v redakční nebo bibliografické poznámce, na úvod seznamu literatury apod.

Činnost výzkumné infrastruktury Česká literární bibliografie je od roku 2016 podporována Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci aktivit na podporu výzkumných infrastruktur (kód projektu LM2015059).

Česká literární bibliografie

Richard Weiner

* 6. 11. 1884 *Písek*
† 3. 1. 1937 *Praha*

Básník a prozaik, autor osobitého díla komplikovaného tvaru, vyslovující v knihách ovlivněných válečným traumatem úzkost a skepsi vůči civilizaci, ve vrcholném období otázky možnosti básnického slova a dorozumění; překladatel z francouzštiny, literární, divadelní a výtvarný kritik, publicista.

Nejstarší syn z pěti dětí zámožné židovské obchodnické rodiny. Po maturitě na reálce v Pís-

toliko naznačit základní okruhy složek, jichž si všímá literární historik při svém rozboru.

Klade si otázku, jak je využito zvukové stránky jazyka (rým, rytmus, eufonie, intonace atd.). Zvláštním předmětem pozornosti se stává verš, který sám o sobě tvoří strukturní celek, ale má zároveň svou funkci vzhledem k celému dílu. Zkoumáme významovou stránku básnického jazyka v daném díle, a to jak v statickém rozboru při pojmenování (tropy) a výběru slov, tak v dynamickém rozboru, t. j. při studiu významového napětí uvnitř věty (srovnej podrobný rozbor od Mukařovského: *O jazyku básnickém*, Kapitoly I.) Při rozboru významové stránky jde nám o postižení „souboru prostředků charakterisujících básnické dílo jako významový celek“, tedy o jeho kompozici (srov. Mukařovský, Kapitoly I., 326), která se nevztahuje pouze na řadění a rozčlenění motivů, ale může prostupovati všemi složkami díla.

Rozborem významové stránky díla ocítáme se již v oblasti thematické. I tu jsou ve všech dílech určitým způsobem přítomny některé stálé složky. Tak na příklad je to subjekt básníkův, který v díle vždy nějak vystupuje, nejzřetelněji v lyrice, ale i epice jako vypravovatel. Podle nejrozličnějšího postavení básnickova subjektu vzhledem k tematice a celému způsobu podání se rozrůžňují celé básnické školy. V časovém umění básnickém se nutně projeví i čas jako kategorie vždy přítomná a proto také využívaná k estetickému účinku. V literatuře jako umění thematickém je vždy jistý obraz vnějšího světa, ovšem redukováný a slovesnými prostředky zachycený. Rozsah konkrétního thematického materiálu je neomezený, lze však sledovati, které motivy ze skutečností vnějšího světa a v jaké funkci se do díla dostávají. Můžeme na příklad sledovat, v jakém výběru a jakým způsobem je podáván literární obraz jevů psychických, sociálních atd. V ro-

představa literárního díla jako zvrstvené struktury – počínaje zvukovou stránkou, přes významovou složku, tematickou rovinu atd.

funkční hledisko

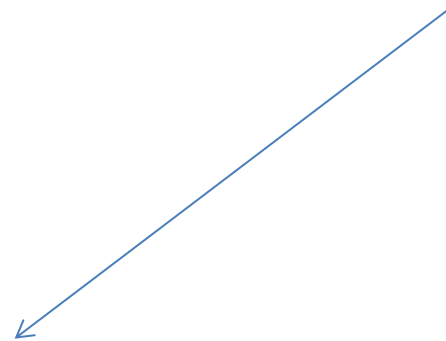
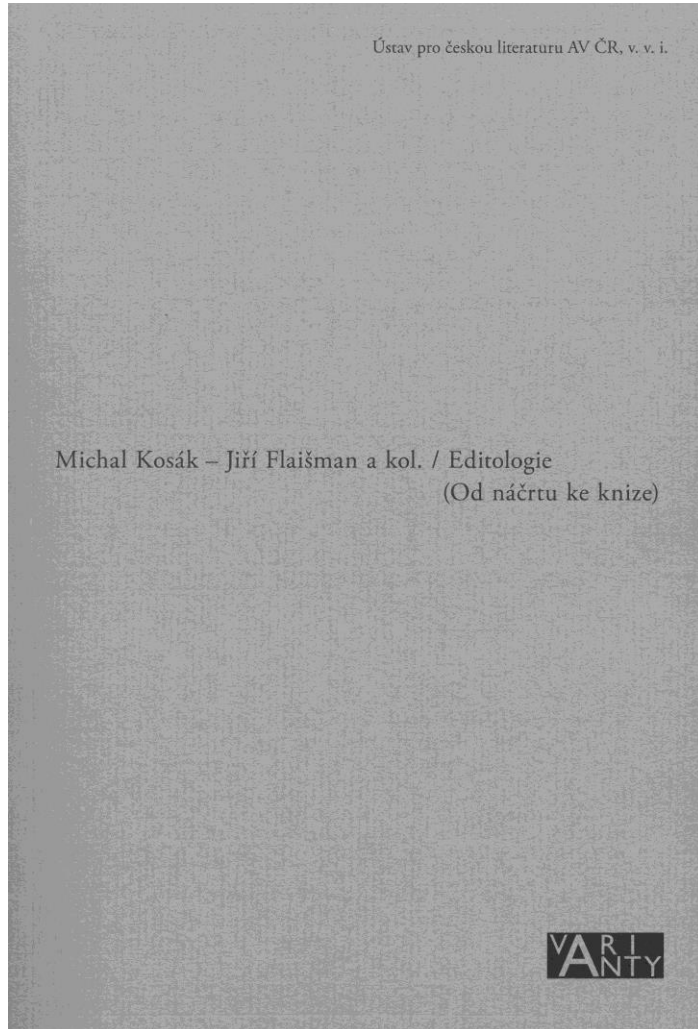
tickému účinku. Není proto důvodu, proč bychom nemohli posuzovati i literární jevy, jednotlivé dílo, celé dílo autorovo, období jako zkonkretněné projevy chtěného úsilí po dosažení estetického účinku v oblasti literární. Funkční hledisko, t. j. seskupení složek v struktuře jako prostředků k dosažení estetického účinku, umožňuje nám pochopit významovou stavbu díla nebo celé doby mnohem lépe, než když si představujeme jednotlivé jevy (díla) jako prostě existující. Analýza díla se neomezuje pouze na konstatování jevů, ale směřuje k vystižení jejich funkce a tím i k zachycení stavby celého díla.

nantním vývoji. Hledisko imanentního vývoje literární struktury nesmí být vykládáno tak, jako by imanence vylučovala jakýkoliv zásah z vnějška, vždyť díla jsou uskutečňována lidmi, jsou fakty společenské kultury a jsou v četných vztazích k jiným jevům kulturního života. Hledisko imanence chce zdůraznit, že vzájemná souvislost literárních tvarů je tak těsná, že vnějším obrysům její vývojové logiky se nutně podřizuje i tvorba, t. j. že vnější zásahy se musí při realizaci nových literárních tvarů vyrovnávat vždy s možnostmi, jaké poskytuje současný stav struktury. S tohoto hlediska je možno se dívat i na otázky genetické. I při nich musí mít literární historik na zřeteli, že osou jeho poznávání je dílo a že otázku genese v jeho kompetenci nutno omezit na ty problémy, jež vedou k poznání pramenů díla a jeho vztahu k historicky daným skutečnostem.

Mezi básníkem jako literárním pracovníkem a existující literaturou je stálé napětí, s ohledem na tuto literaturu si stanoví své úkoly, vytváří se jeho literární záměr a za neustálého vztahu k ní (vědomého nebo instinktivně cítěného) se uskutečňuje jeho dílo. Vzhledem k literární tradici, kterou básník zná, má jeho úsilí nebo dílo dvoji možný vztah: buď se s ní ztotožní, nebo ve smyslu úsilí o novou a individuálně odstíněnou tvorbu se od ní odchýlí. Napětí ve vztahu k existujícím tvarům vývojovým

se projevuje často hledáním, než autor nalezne vhodnou cestu k individuálně pojatému řešení literárních úkolů. (Na př. mladý Březina postupně vystřídal všechny konvence literárního vývoje moderní literatury české – styl à la Hálek, à la Sv. Čech, realismus – než došel k symbolistní metodě básnické.) S tím, co bylo dříve řečeno, souvisí, že individualita autorova se může uplatnit pouze v rozsahu možností, jež poskytují imanentní vývojové tendence literární struktury v dané chvíli, takže básník se jeví nositelem těchto vývojových možností. To ovšem nikterak nezmenšuje individuální zásluhy a schopnosti těch, kdož se stávají nositeli literárního vývoje, poněvadž kvalita díla je konec konců závislá na nadání a uměleckém cítění básníkově. Vedle básníků, kteří dovedou po-

Eds. Rudolf Havel –
Břetislav Štorek.
1971, reedice 2008,

Hlavní redaktor Jan Mukařovský

Redakční rada: Karel Dvořák, Rudolf Havel, Karel Janský,

Rudolf Skřeček, Felix Vodička

Výkonní redaktori Karel Dvořák a Rudolf Skřeček

Svazek připravil Karel Janský

Graficky upravil František Muzika

KAREL HYNEK MÁCHA

BÁSNE

A DRAMATICKÉ ZLOMKY

KNIHOVNA KLASIKŮ

Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění

Praha 1959

Zařazení díla K. H. Máchy do Knižovny klasiků nepotřebuje jistě zvláštního zdůvodnění – vždyť jde o jeden z největších zjevů českého básnictví doby obrození. Pokládá-li přesto redakční rada Máchových spisů při Ústavu pro českou literaturu za potřebné uvesti tyto Spisy předmlouvou, činí to proto, aby předešla některým možným nedorozuměním.

Kritické vydání Máchova díla není totiž věc jednoduchá: z Máchových prací vyšly za života básníkovy tiskem jen Máj, Křivoklad, Obrazy ze života mého a několik menších básní. Všechno ostatní známe toliko z autorových rukopisů, mnohdy i jen z citůlek opisů nebo pozdních tisků. Ažkoli Máchovy sebrané spisy vyšly již několikrát – ve vydání Koberova nakladatelství z roku 1862, ve vydání Jar. Sladného z roku 1906, dále v kritických vydáních Jar. Vřelky z let 1906–7, Fr. Krámy z let 1928–29 a K. Janského z let 1949 až 1950 – přece jen otázky Máchových textů vyžadují stále novou revisi a stále hlubší poznávací textové kritické.

Proto byly v Ústavě pro českou literaturu zahájeny již roku 1953 přípravy k novému vydání Máchova díla. Práce v redakci však neprobíhala bez obtíží. Hranice mezi textem a zásahy upravovatelů jsou u Máchy namnoze do té míry setřeny, že se textová kritika snadno ocitá v oblasti dohadů. Když pak bylo během přípravy vydání vysloveno podezření, že i některé Máchovy autogramy (až po stránce paleografické zcela nepochybné) jsou vlastně dílem pozdějších upravovatelů, zejména K. Sabiny, stala se situace ještě složitější. Redakce, až k těmto podnětům přihlížela a dokonce v nich našla i ležkerou iniciativu pro svou práci, nemohla je přijmout za vycho-

7

disko, neboť přijetí neprokázaných předpokladů o padlání některých Máchových autogramů bylo by znamenalo ztrátu samé základny vydavatelské práce. Avšak ani Máchovy texty zachované v opisích a tiscích, do nichž mohla zasáhnout upravovatelská ruka, nebylo lze z vydání vyopustit jen z toho důvodu, že ve většině případů nemáme možnost jednotlivé zásahy nesporně zjistit. Nebylo by odpovědné, kdybychom na základě dohadů byli svolněni měnit Máchovo básnický profil tím, že bychom byli do vydání nepojali řadu básní a próz, které mají obrazivost, zvuk i rytmus zcela nepochybně máchovské, např. básně V chrámu, Umírání, Hrobka králů a knížat českých, Na příchod krále, Duše nesmrtná, V světl jsem vystoupil a prózy Návrh, Cikáni, Klášter sázanský.

Redakce proto usilovala předložit naší veřejnosti Máchovu literární tvorbu v její úplnosti, ale beze snahy ovlivňovat vydání dohadů, které nemohou být bezpečně kontrolovány. Cílem našeho vydání není – kromě případů, kdy se lze opřít o básnická rukopis – rekonstrukce předpokládaného autorského znění, ale takové podání textu, které vylučuje všechny objektivně zjištělé cizí zásahy. Redakce proto neusilovala o vydání „objevitelské“, ale o vydání v mezích možnosti přesné, odpovídající pravdě zjištěným faktům. Proto se naše edice neliší podstatně od posledního pokusu vydat kriticky Máchův text, jež před časem podnikl zesnulý máchovský badatel Karel Janský. Také tentokrát je vydání v podstatě dílem tohoto vydavatele, který nejen pečlivě až do nejmenších podrobností shromažďoval a připravoval pro další analýzy máchovský textový materiál, nýbrž i vtiiskl edici osobitě rysového způsobu práce. Nad postupem edičních prací bděla ovšem celá redakční rada, která K. Janskému pomáhala kritikou při řešení otázek celkové koncepce i jednotlivosti; oceňovala také dodatečnou kontrolou jeho pracovní

8

výsledky. Členové redakční rady K. Dvořák a R. Skřeček kromě toho porovnali všechny texty s původními prameny a přispěli podstatně k řešení detailních otázek. Přípravných redakčních prací se v letech 1953–54 účastnil též O. Králík.

Zesnulý Karel Janský (zemřel 18. února 1959) připravil rukopis všech tří svazků tohoto vydání a ve spolupráci s oběma výkonnými redaktory zredigoval ještě rukopis svazku prvního. Konečnou revisi textu i aparátu tohoto svazku provedl při korekturách Rudolf Skřeček, který byl též pověřen dalšími pracemi spojenými s vydáním druhého a třetího svazku.

Redakční rada Spisů K. H. Máchy

upravovatelem.

Máchovské bádání se shoduje v názoru, že u Máchy nelze měnit ani slůvka. Sám básník praví v Prologu k Pouti krkonošské:

Však jak pravím, pilně poslouchejte,
neb jak slova jenom vypustíte,
nikdy víc mně neporozumíte.

Proto bylo snahou všech dalších vydavatelů (Šťastný, Vlček, Krčma, Janský) očistit Máchův text od nánosů upravovatelského. Dopátrat se původního textu a pravého slova Máchova je však spojeno s nesčetnými obtížemi. Je k tomu zapotřebí dlouholeté trpělivosti, a v některých případech dodnes nemůžeme tvrdit, že výsledek je konečný. Novými objevy rukopisů, opisů a také zjištěním nových okolností vydavatelského zákulisí se text Máchův od vydání *K* podstatně osvětlil. To však neznamená, že lze provádět změny v textu pod rouškou oněch „vnitřních důvodů“, když nemáme oporu v jiném, spolehlivém textu. Pořadatelé Máchovy pozůstalosti do roku 1862 měnili text ze stejných důvodů a zajiště v dobrém úmyslu, víme však, s jakým výsledkem.

Jak při textově kritické práci, tak při pravopisné úpravě textu jsme se řídili kritickými a edičními zásadami České akademie věd a umění a současnou ediční praxí Ústavu pro českou literaturu; postupovali jsme přitom co nejšetrněji, aby zůstaly zachovány všechny zvláštnosti, které by mohly mít význam z hlediska jazykové a zvukové stránky Máchových textů a jejichž typy dále uvádíme.

Ve slovech domácích zachováváme původní kvantitu, a to i v kolísání ve slovech jako *leč* i *léč*, *Lůna*, *mních*, *ňadra* i *ňádra*, *nasledující*, *stán*, *strů-*

V aparátu před značkou] uvádíme znění otištěné v textu, za touto značkou pak různotočení. Škrty klademe do špičatých závorek (). V hranatých závorkách [] jsou doplňky vydavatelské. U různotočení vztahujících se k témuž verši neopakujeme číslo verše. Za slovem citovaným v různotočení uvádíme interpunkci jen tehdy, jestliže se v ní texty liší. Jednotlivá různotočení (ukončené případy) jsou oddělena značkou /.

Za různotočeními v oddílu „Opravujeme“ zachycujeme odchýlnou kvantitu z rukopisů nebo z opisů reprodukcí spolehlivě originál. Tento výčet je někdy dobrým vodítkem při určování datace, neboť v určitých obdobích se u Máchy vyskytují stejné pravopisné odchylky.*

ny, *usta*, *zříceniny*; — vyrovnáváme kolísání ve slovech jako *místo*, *nim*, *tím* na podoby *místo*, *ním*, *tím*, zatím co důsledně autorovo *ními* ponecháváme (je i v rýmech); — opravujeme psaní *jích*, *jejích* (přivlastňovací zájmeno 3. osoby plurálu), dále opravujeme kvantitu v jednotlivých případech tam, kde šlo o přepsání nebo o přechodnou nejednotnost a nedůslednost. Všechny případy opravy kvantitativy však poznamenáváme, vyjma opravy typu *nesti* — *něsti* a opravy kvantitativy v psaní interjekce *o*, které všeobecně upravujeme na *ó* (s oporou ve výslovné poznámce Jungmannově o její dlouhé výslovnosti). Hláskovou podobu slov všeobecně zachováváme, a to i s kolísáním v koncovec podstatných jmen typu *bolest*, *budoucnost*, *vlast*, kde ponecháváme původní *-t* a *-ť* mimo případy vyrovnání v uzavřených pasážích textu (např. v téže básni) a s původním psáním *stkvíti se*, *zavzníti*; — upravujeme psaní souhláskových skupin ve slovech jako *předlka*, *smrtečný* a psaní předpon *s-*, *z-*, *uz-*, kde nesouvisí s výslovností (zachováváme tedy kolísání *zvadlý*, *svadlý*).

Ve slovech přejatých upravujeme psaní podle nynější normy i s případným vyznačováním vyslovované délky např. ve slovech *Helvécie*, *Médea*, *Thálie*, zatím co ve slovech *balkón*, *Itálie*, *Sírius* je vyznačení délky původní. Všechny ostatní úpravy textu jsou výslovně uvedeny v poznámkách.

Upustili jsme od dobového psaní velkých písmen na počátku veršů. Zkratky jmen osob v dramatických zlomcích jsme rozvedli.

Původní interpunkce byla ponechána všude, kde je stylisticky možná, doplněna byla na místech syntakticky nutných, vypuštěna tam, kde je nadbytečná (např. před slučovacími spojkami). Dobové psaní vykřičníku za vokativy, interjekcemi nebo imperativy bylo změněno na čárku mimo případy, kde bylo ponechání vykřičníku potřebné z důvodů stylistických. Psaní dvojitých uvozovek bylo odstraněno; celkově bylo užívání uvozovek uvedeno ve shodu s dnešním způsobem.

Původní pravopis a interpunkce Máchových textů byly do značné míry zachovány ve vydání Krčmově, s nejnnutnějšími úpravami též ve vydání K. Janského.

V našem vydání otiskujeme básně v původní strofické podobě. Aby byly hranice mezi strofami a odstavci jasné i při přechodu textu na novou stránku, tiskneme první verše jednotlivých strof a odstavců se zářázkou; tuto úpravu však neprovádíme a původní básníkovu úpravu i v prvním verši ponecháváme u strofických útvarů, jejichž kompozice je záměrně dána i zářázkami jednotlivých veršů. Na čtyřech místech (Jest pěvcův osud, V svět jsem vstoupil, Temná noci!, Páže) naznačujeme scházející nebo nedokončený text třemi tečkami, kterých Mácha nikde nepoužíval (jen v Křivokladu užil na dvou místech *pěti* teček).

R1 (rukopis), T (I. vydání z roku 1836, odtud otiskujeme).

Rukopis Máje byl nalezen v pozůstalosti vlasteneckého rolníka Jana Krouského, švagra K. Vinařického, v Katusicích. Krouský jej dostal buď od Máchova bratra Michala, který s ním jednal o podporu na vydání spisů Máchových, nebo snad, podle mínění Ferd. Strejčka, od Karla Sabiny. Rukopisné strany 1—32 (je psáno po obou stranách) mají formát 11,6 × 9,3 cm, str. 33—70 formát 14,1 × 11,3 cm. Úprava a rozvržení stránek souhlasí nápadně s I. vydáním, s výjimkou I. intermezza, 3. zpěvu a stránek 33—34. Na str. 1 je patitul: *Spisy / Karla Hynka Máchy. | Daleká cesta má! | Marné volání!! | Díl první. | Svazek první. | V Praze. | 1836.* a nahoře je cizí rukou (Sabinovou?) připsáno: *Rukopis po K. H. Máchovi pozůstalý.* Na str. 3 je titul: *Máj / Báseň | od | Karla Hynka Máchy. | V Praze. | 1836.* Motto patřilo k Spisům, neboť se opakuje také v Cikánech a v rukopise Valdic, kde je označení *Svazek druhý*, ale číslování dílu je tam vynecháno. Faksimile rukopisu vydal s doslovem V. Flajshans u Fr. Šimáčka roku 1916 ve dvojím vydání, lepší je provedeno neotypií. Z rukopisu je patrné, že Mácha zápasil až do poslední doby s pravopisem *i—y*. Nebyl to jediný rukopis, který existoval, poněvadž k cenzuře musely být předloženy dva, upravené tak, aby bylo ponecháno dosti místa na okraji pro cenzorské poznámky (srov. F. Čenský, *Z dob našeho probuzení*, 259).

První vydání se poněkud liší od rukopisu. Jsou tu patrné zásahy tiskárenského korektora, které Mácha akceptoval, patrně z neznalosti provádění korektur. Proto se na několika místech vracíme v délkách a v interpunkci k rukopisu. *Máj* vyšel 23. dubna 1836, autor jej vydal vlastním nákladem a dal vytisknout u Jana Spurného v Praze v 600 výtiscích, z nichž 350 bylo prodáno brzo po vyjití. Podle J. V. J. Michla (Ouplný literaturní létopis, 103) měl *Máj* v komisi nakladatel M. Neureutter. Vydání bylo trojí: brožované *v slepé obálce* za 14 kr. stř. a kartonované na lepším papíře (velínu) za 22 a 30 kr. stř. Kartonovaných bylo asi 100 výtisků a byly na vnitřní straně zadního příděť v pravém rohu dole podepsány, jak možno soudit z několika zachovaných výtisků. Tento miniaturní podpis měl být patrně jen jakousi ochrannou značkou a kontrolou vůči tiskaři a knihaři. Za arch platil Mácha 9 zl. stř., částku tehdy dosti značnou; na vydání mu půjčil Eduard Hindl (viz dopis z 8. června 1836).

Str. 308

An den Gräbern der Freunde. O8 (odtud otiskujeme).

Nadpis je v rozporu s básní, elegií na hrobu *jednoho* přítele. Raný protějšek k básni Na hrobě sestřiným; Pražákův dohad, že básně se týká některého ze zemřelých přátel (roku 1833—34 zemřeli Pokorný, Beneš a Hampe), je velmi pochybný. Překlad P. Eisnera v *Kritickém měsíčníku* 2, 1939, 279.

Literatura: A. Pražák, K. H. Mácha, 166.

Str. 309

Elegie. O8 (odtud otiskujeme).

O. Fischer (Xenia Pragensia) soudí, že básně je odvozena ze známé Matthissonovy „Elegie, in den Ruinen eines alten Burgschlosses geschrieben“. A. Pražák shledává tu zase vliv Herleszsohnova almanachu Mephistopheles a klade ji do roku 1833. Fischerův dohad je pravděpodobnějším. Překlad P. Eisnera v *Lidových novinách* ze 17. května 1936.

Opravujeme: 20 *eignem*, 27 *Harfenweisen!* Otazníky ve v. 20, 22 a 24 jsou v opise, Zelený je mění na vykřičníky.

Str. 311

[*Die kühle Nacht.*] *R36* (bez názvu, odtud otiskujeme).

Rukopis je podepsán zkratkou K. I. M. České zpracování této básně je píseň *Rozprostřela chladná noc*. Mácha překládal z českého znění *O2* a ne naopak, jak se soudilo dřív. Metricky i výrazově je české znění lepší. Za českou *vlast* vtíral se Máchovi výraz *Vaterland*.

Německé a české znění srovnal P. Eisner v knize *Na skále*. Srov. poznámky k písni *Rozprostřela chladná noc*, str. 391.

Různočtení: 27 *přv.* (das Vaterland, den Freund kannte ich nie) *R36* / 29 *Meine Heimat*] (Mein Vaterland) *Meine Heimat R36* /

Literatura: O. Fischer a P. Eisner, srov. literaturu na str. 465; J. A. Zelený, *Studentské listy* 2, 1882, 282 (předpokládá překlad nebo zpracování slovanské, snad srbské básně).

Str. 313

Der Freitag in der Karwoche. R34 (odtud otiskujeme).

Rukopis je podepsán I. Macha. Překlad J. A. Zeleného ve *Studentských listech* 2, 1882, 164.

... výtvoření estetického vnímání do díla promítány jisté okolnosti z básníkovy života. Básník skutečný není totožný s osobou básníka, jak se jeví v díle uměleckém. Životní zážitky básníkovy, jakmile se stávají materiálem pro dílo, podřizují se literární tradici již tím, že jsou literárně vyslovovány, a kromě toho jsou stylisovány s hlediska konkrétních uměleckých záměrů. Tento záměr také často rozhoduje o výběru životně daných motivů, i když nelze apriorně vylučovati, že se životopisně daná situace stává východiskem thematické stránky díla, ale i pak literární zpodobení nutí k stylisaci.

Jelikož v genetice byl zastřešený...

nosu, prerušení literární tradice ve vedoucí vrstvě a proměna náboženského vyznání většiny obyvatelstva, umožnily snazší přechod k barokním tvarům literárním.

Vztah díla ke skutečnosti. Ačkoliv strukturalismus odmítl příčinné zkoumání souvislostí mezi dílem na jedné straně a básníkem a dobou na druhé straně, přece jen nelze zanedbat zkoumání vztahu mezi dílem a skutečností. V thematickém umění se tento vztah pociťuje intensivně, zvláště když materiálem slovesného díla uměleckého je jazyk, to je soustava znaků, tlumočících sdělení o skutečnosti vnímateli. I v celém díle literárním spatřuje strukturalismus proto znak. Účelem tohoto znaku není sice jazykové sdělení o skutečnosti, zaměřené k identitě, ale jde o zvláštní její poznání, zaměřené k estetickému účínu. Tak jako výklad znaku sdělovacího předpokládá znalost soustavy znaků, tak také výklad znaků s estetickým zaměřením předpokládá jistou tradici vnímání takových znaků. Při tvorbě estetického znaku literárního a stejně i při jeho vnímání je účastno neustále napětí mezi skutečností a dílem, při čemž dílo může vzhledem k této skutečnosti něco znamenat, ovšem tak, že se uplatní estetická funkce. Mukařovský, který vycházejí z linguistického bádání uvedl pojem znak i do strukturní estetiky, charakterisuje tento vztah takto: „Stalo se zřejmým, že dílo může jevy, které s ním přicházejí ve styk (básníka, čtenáře, sociální skutečnost atd.) toliko mnohoznačně „znamenat“, nikoli být mechanicky nutným a jednoznačným následkem kteréhokoliv z nich, tak na př. může též stav básnické struktury v různých prostředích „znamenat“ různé stavy společenské organizace“. (Kapitoly I, str. 96.) Právě povaha estetického znaku umožňuje, že čtenář může do díla promítat skutečnosti, které sice v něm nejsou, ale které v něm býti mohou. Naproti tomu roz-

díly mezi skutečností, jež nás obklopuje, a významovou skutečností díla umožňují estetické prožívání díla.

Z toho vyplývá pro literární historii, aby se snažila aspoň něco z tohoto bohatství vztahů mezi skutečností a dílem zachytit, i když vzhledem k mnohoznačnosti významové realizace některých znaků v díle to není zcela možné. Nejde nám zatím o vnímání díla, t. j. o významovou realizaci znaku, jde spíše o výstavbu znaku. Budeme postupovat historicky, t. j. konfrontujeme dílo se skutečností v okamžiku, když vyšlo nebo vznikalo, a snažíme se zachytit vztahy mezi realitou a jejím znakem v uměleckém díle. Ukáže se na příklad, že pro posouzení povahy uměleckého díla má rozhodující význam již vztah mezi stavem spisovného jazyka sdělovacího té doby a jazykem básnickým, vztah mezi básnickovým životem skutečným a jeho básnickým zpodobením, vztah mezi společností a jejím literárním zobrazením atd. Nejde zde již o sjišťování pramenů, ale o vystižení polaritý mezi dílem a skutečností. Poněvadž tu vycházíme s hlediska výstavby znaku, dosazujeme tu vždy historickou, dobovou skutečnost a za stálého zření k této skutečnosti, která představuje jednu rovinu pozorování, sledujeme významovou stránku díla. Podnikáme tu v jistém slova smyslu historický výklad díla, aniž tím však rušíme charakteristické vlastnosti, vyplývající z estetického zaměření. Toto studium přispěje k poznání podstaty estetična v oblasti literární a zároveň k osvětlení specifických znaků konkrétního díla nebo celého období. Vzpomeňme jen, co na př. o povaze uměleckého díla výtvarného dosvědčuje srovnání mezi obrazem krajiny a její skutečnou podobou nebo fotografií. Podobně i pro pochopení celkového charakteru slovesného uměleckého znaku je účelné znáti skutečnost, jež tu existovala při jeho vytváření, ve srovnání s významovou stránkou hotového díla. Srovnání